

СТАНОВИЩЕ

от

ПРОФ. Д-Р ХРИСТО ПЕТКОВ ТОДОРОВ

Департамент „Философия и социология“ на НБУ

за дисертационния труд „ТЯЛО И ВСЕКИДНЕВЕН СВЯТ: СЛУЧАИ НА ПЪЛНА ЗАГУБА НА ЗРЕНИЕ“ на Боряна Андреева Бунджулова за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Социология. Социология на културата)

Дисертационният труд на Боряна Андреева Бунджулова „Тяло и всекидневен свят: случаи на пълна загуба на зрение“ е с обем от 236 страници и се състои от увод, четири глави, заключение, две приложения, списък на публикациите на авторката по темата и списък на цитираната литература. В списъка на цитираната литература са посочени заглавията на 101 книжни и електронни публикации на български, английски и немски език.

Дисертацията на Боряна Бунджулова е посветена на един колкото сложен, толкова и интелектуално интригуващ проблем. Проблемът свободно може да се формулира така: дали картината на действителността („светът“) на хората, лишени от зрение, прилича на картината на действителността на зрящите или радикално се различава от нея? Този проблем представлява интерес от епистемологична, психологическа, медицинска, педагогическа и, разбира се, не на последно място от социологическа гледна точка. Авторката се занимава с него от социологическа гледна точка като се съсредоточава върху онези страни на проблема, които засягат социалното взаимодействие като цяло и по-специално взаимодействието между зрящи и незрящи. По-доброто разбиране на отношението между света на незрящите и този на зрящите обещава да обогати и задълбочи разбирането за мястото на незрящите като обществена група и потенциала за интеграцията на тази група в по-голямото обществено цяло. Още в началото напълно основателно е направено уточнението, че под „свят на слепите“ се разбира обобщена типологична характеристика като централното понятие „свят“ се схваща в традицията на феноменологията.

Авторката се заема да подложи в своето изследване на проверка четири хипотези: 1) светът на слепите е несъизмерим с този на зрящите; 2) този свят е

подчинен на света на зрящите; 3) взаимодействието с възприятията на зрящите влияе върху светогледа на незрящите и 4) слепите са склонни да вярват в „истинността“ на светогледа на хората с „нормално“ зрение. Специално място в увода е отделено на изясняването на основните категории на нейното изследване – категориите „тяло“, „жизнен свят“, „всекидневен свят“, „свят на слепотата“ и „зрителна нормалност“. Тези общи понятия наистина формират „носещата конструкция“ на изследването. Набирането на информация с оглед на поставените задачи се търси с помощта на добре изяснени и отлично приложени методи на качествени социологически изследвания, развити в традициите на феноменологичната социология, етнометодологията и символния интеракционизъм. Избраните в основата си диалогични методи са напълно адекватни. Те отчитат във възможно най-голяма степен субектността и специфичната ситуация на изследваното лице, които са и главен прицел на изследването. Както субектността, така и екзистенциалната ситуация на изследваните лица не се поддават на изучаване и проумяване без активното партньорско сътрудничество на самите тези лица.

Както изглежда още при първоначалното планиране на своето изследване авторката е решила – според мен напълно обосновано – че ще се ориентира към случаи на напълно слепи хора. Наистина, ако се интересуваш от света на слепите изобщо, е най-добре да теглиш ясна разграничителна линия между слепи и зрящи. Тя се е свързала трайно и е провела в продължение на няколкомесечни интервали от време редица методологически контролирани разговори с две напълно слепи лица – един тридесетгодишен мъж и една петдесет и три годишна жена. И при двамата слепотата е придобита – при мъжа (условно наречен Р. Р.) тя е настъпила, когато е бил на две години, а жената (с условното име А. А.) е загубила зрението си, когато е била тринадесетгодишна. Съществената разлика между двамата, отвъд разликите по пол, възраст и етническа принадлежност, е, че за разлика от мъжа, жената има съзнателни спомени за времето, когато е била зряща.

Първата глава на работата има ясно изразен теоретичен профил. В нея авторката излага теоретичните основания на своето изследване у автори като Хусерл, Хайдегер, Шютц и Зимел и въвежда в обобщен вид главните положения на феноменологическата теория на интересубективността. Тук е демонстрирана отлична информираност, дълбоко разбиране на сложни проблеми, аналитичност и целенасоченост.

Втората и третата глава представляват възстановки и едновременно с това интерпретации на разговорите с двете изследвани лица. Предвид на това, че в случая с

Р. Р. в качеството на асистент авторката е съумяла да се интегрира за по-дълго време в непосредствената жизнена среда на изследваното лице, реконструкцията на неговия свят се базира на повече източници и затова е по-многомерна. Наред с разговорите с Р. Р. тя е разговаряла и с неговите най-близки хора – майка му и сестра му. Техните разкази допълват и коригират успешно разказа на самия Р. Р. Случаят с А. А. е по-различен, доколкото там източник на информация е само разказът на изследваното лице за себе си. Но независимо от това, ако се съди по публикуваните в двете приложения въпросници, реконструкцията на разказите могат да бъдат сравнявани, което авторката е направила в четвъртата глава.

Смятам тази глава за интелектуално най-интригуваща и изследователски най-успешна част от работата на Боряна Бунджулова. Там са и нейните най-добри постижения. Авторката е разгледала набраната и изложена в преобладаващо наративен вид в предходните две глави информация от гледна точка на пет категориални комплекса – 1) пространство; 2) време; 3) звук и цвят; 4) допир, вкус, мирис и 5) тяло и външен вид. Тук вече наистина е направена реконструкция на „света на слепотата“ като са разкрити неговите основни параметри. Тези реконструкции имат голяма вътрешна убедителност. Единственото, което остави у мен известно колебание е, дали списъкът на изброените пет категориални ядра не може да бъде допълван или той трябва да се смята за изчерпателен. Струва ми се, че вероятно биха могли да бъдат добавени още два топоса – действие и общуване. Може би обаче авторката е решила, че действието и общуването не са самостоятелни самостоятелни аспекти на картината на света, а се съдържат във всички други аспекти.

Какво е постигнато в този труд? Формулиран е действителен научен проблем с несъмнена значимост. Намерен е и е приложен оригинален подход към него. Формулирани са смислени и обосновани хипотези, които в по-голямата си част са намерили потвърждение в изследването. Приложени са адекватни на целите на изследването методи. Направени са добре защитени заключения. Композицията на труда е логична и отговаря на целите на изследването. Терминологичният език на работата е ясен и точен.

Авторефератът е с обем от 34 страници. Изготвен е според изискванията и отразява точно съдържанието на труда. В него е публикуван и списък на приносите на дисертацията. Тези приноси са действителни и са формулирани по недвусмислен начин. Посочени са и три публикации на авторката по темата на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с авторката на изследването.

И накрая едно допълнение, което навярно може да бъде от полза на авторката ако реши да продължи своите изследвания по тази проблематика. Допълнението е абсолютно независимо от направената оценка за дисертационния труд. През 1688 г. ирландският философ Уилям Молино формулира в свое писмо до Джон Лок един епистемологичен проблем, който оттогава насетне е известен като „проблем на Молино“. Молино повдига въпросът дали, ако даден напълно слеп човек възстанови зрението си, той ще може да разпознае единствено на базата на зрителни усещания предмети, с които преди да прогледне се е запознал чрез тактилни усещания. Съществуват редица опити за решаване на този проблем. Най-убедителни изглеждат резултатите от предлаганите в наши дни експериментални решения. Те показват, че слепите хора, придобили зрение, не могат ех prompt да трансформират тактилните си усещания в зрителни без чуждо съдействие, но пък могат лесно да се научат на това. „Проблемът на Молино“ е и основа на сюжета на драмата „Моли Суини“ от съвременния ирландски драматург Брайън Фриъл, играна до неотдавна и на българска сцена. „Проблемът на Молино“ позволява да се види в изчистен вид в какво точно се състои трудността при осмислянето на отношението между света на незрящите и света на зрящите, когато се изходи от страната на слепия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Дисертационният труд на на Боряна Андреева Бунджулова „Тяло и всекидневен свят: случаи на пълна загуба на зрение“ отговаря напълно на изискванията за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Социология. Социология на културата). Затова като член на Научното жури аз без никакви колебания ще гласувам ЗА присъждането на автора на тази степен.

.....
(проф. д-р Христо П. Тодоров)

София, 20 януари 2016 г.